

# BACHELOROPPGAVE

En fenomenologisk tilnærming til pedagogiske lederes arbeid med, og holdning til barneseksualitet.

A phenomenological approach to the educational leaders' work on, and attitude to child sexuality.

**Kandidatnummer 384 og 466**

BLUBACH 19/20

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Veileder: Marie Marcelle Hvidsteen Jansen

Antall ord: 13143

Innleveringsdato: 31.05.20

## Sammendrag

Hovedfokuset for denne oppgaven har vært å undersøke hvordan pedagogiske ledere møter og arbeider med temaet barneseksualitet. Problemstillingen for denne oppgaven er *“Hvilke holdninger og kunnskaper har pedagogiske ledere om barneseksualitet, og hvordan arbeides det med dette temaet i barnehagen, i foreldresamarbeid og internt i team?”*. Kvalitativ intervjustudie ble metoden som passet best strategisk for å besvare problemstillingen. Dette resulterte i tre individuelle intervju med pedagogiske ledere for å få en fenomenologisk forståelse for holdningene til, og arbeidet med barneseksualitet. Resultatene fra intervjuene er blitt presentert og drøftet mot relevant teori.

Hovedfunnene for oppgaven er at pedagogiske ledere erfarer hvor viktig det er å arbeide med barns seksualitet da det er en veldig sentral del av barns utforskning og utvikling. Det jobbes også for felles forståelse, kunnskaper og holdninger hele personalet kan forholde seg til i arbeid med barneseksualitet. Foreldresamarbeid er også viktig og settes høyt blant personalet, der foreldrene skal være informert om hva som skjer i barnehagen. Våre funn tyder også på at mangel på kunnskap blant hele personalet fører til en usikkerhet i arbeidet med barns seksualitet og seksuelle uttrykk, mye på grunn av at temaet ikke har blitt belyst godt nok.

## Abstract

The main focus of this assignment has been to research how educational leaders approach and work on the topic of child sexuality. The research question for this assignment is therefore "What attitudes and knowledge do educational leaders have about child sexuality, and how does one work with this subject in the kindergarten, in cooperation with the parents, and internally in teams?". Qualitative interviews became the best strategic method to answer the given question. This resulted in three individual in-depth interviews with educational leaders to gain a phenomenological understanding of the attitudes and work concerning child sexuality. The research results of these interviews have been presented broadly and discussed up against relevant theories on the topic.

The main findings of the thesis are that educational leaders experience the importance of work aimed towards children's sexuality as it is a very central part of children's exploration and development. They are also working for common understanding, knowledge, and attitudes that all staff can relate to when working with child sexuality. Parent cooperation is also important and is highly regarded by the staff, where the parents should be informed about what is happening in kindergarten. Our findings also indicate that a lack of knowledge among the staff leads to uncertainty in the work on children's sexuality and sexual expression, mostly because the topic has not been well elucidated.

## Forord

I arbeidet med denne bacheloroppgaven har vi gjennomgått en prosess med mye læring, refleksjon og engasjement. Barneseksualitet er et tema vi interesserte oss for, uten å ha for mye kunnskaper om fra før. Gjennom arbeidet med intervju og innsamling av teori har vi fått utvidet våre kunnskaper om barns seksualitet, og utviklet både faglig og personlig kompetanse.

Vi vil takke Høgskulen på Vestlandet (HVL) for utdanningen, mulighetene og opplæringen vi har hatt, og for utviklingen vår de siste tre årene. Vi vil takke vår veileder, Marie Marcelle Hvidsteen Jansen, for hjelpen vi har fått gjennom prosessen.

Vi vil gjerne takke alle våre informanter for engasjementet og viljen til å bidra med sine erfaringer og tilnærminger til tema, til tross for en pågående internasjonal pandemi. Intervjuene har gitt oss nye perspektiver på arbeidet med barns seksualitet i barnehagen, som vil kunne rettlede oss når vi kommer ut i jobb som nyutdannede barnehagelærere.

## Innholdsfortegnelse

<b>1.0 Innledning</b>	<b>1</b>
1.1 Begrunnelse for valg av oppgave	1
1.2 Presentasjon, avgrensning og presisering av problemstilling	2
1.3 Definisjoner på sentrale begreper i problemstillingen	3
1.3.1 Pedagogisk leder	3
1.3.2 Barneseksualitet	3
1.3.3 Foreldresamarbeid	4
1.3.4 Team	4
1.4 Oppgavens oppbygging	4
<b>2.0 Teori</b>	<b>4</b>
2.1 Fenomenologisk perspektiv	4
2.2 Rammeplanen for barnehagen	4
2.2.1 Kroppen	5
2.2.2 Trygghet og grenser	6
2.2.3 Identitet	6
2.3 Barns seksuelle uttrykksformer	7
2.3.1 Seksuelle leker	7
2.4 Voksnes holdninger til barns seksualitet	8
2.5 Foreldresamarbeid	9
<b>3.0 Metode</b>	<b>11</b>
3.1 Kvalitativ forskningsmetode	11
3.2 Intervju som metode	12
3.3 Etikk	13
3.4 Valg av informanter	13
3.5 Validitet og reliabilitet	13
<b>4 Resultat</b>	<b>15</b>
4.1 Personalet har ulike holdninger	15
4.2 Hvordan kommer barns seksualitet til uttrykk i barnehagen?	17
4.2.1 Barnehagens fysiske elementer	19
4.2.2 Trygghet og grenser	20
4.3 Samarbeid i team/med personalet	21
4.4 Foreldresamarbeid	23
4.5 Barnehagelærerstudiets spesifiserende opplæring og temabelysning	24
<b>5.0 Drøfting</b>	<b>26</b>
5.1 Personalets holdninger	26
5.2 Barns seksuelle uttrykk	28
5.3 Samarbeid i team	30
5.4 Foreldresamarbeid	31
5.5 Utdanningens spesifiserende innhold	34
<b>6.0 Avslutning og konklusjon</b>	<b>35</b>
<b>Litteraturliste</b>	<b>38</b>
<b>Vedlegg</b>	<b>39</b>
Vedlegg 1 Informasjonsskriv	39
Vedlegg 2 Intervjuguide	42

## 1.0 Innledning

I dette kapittelet vil temaet for oppgaven bli presentert, og valg av oppgave og problemstilling vil bli gjort rede for. Presisjon og avgrensning av oppgaven vil også begrunnes, før sentrale begreper for oppgaven blir definert. Oppgaven handler om barneseksualitet og pedagogisk leders rolle i arbeidet innenfor dette temaet. Gjennom barnehagelærerstudiet har vi erfart mye ulike praksis innenfor temaets mangfold, og i denne oppgaven vil det være som mål å finne ut hvilke erfaringer, holdninger og kunnskaper den pedagogiske lederen innehar om barneseksualitet. På bakgrunn av dette ble problemstillingen vår skapt, og fokuset for bacheloroppgaven ble funnet.

### 1.1 Begrunnelse for valg av oppgave

Etter flere praksisperioder i ulike barnehager, sitter vi igjen med mange erfaringer som vi kan ta med oss videre. Vi har begge observert at barn liker å snakke om “tiss og rumpe”. Dette blir ofte til tull blant barna der det resulterer i latter. Vi har også observert flere barn som ikke har noe problem med å vise kroppen sin, spesielt i situasjoner der de skal på do eller i garderobesituasjoner der de må bytte tøy. Det har vært dager der gutter kler seg i kjoler, neglelakken er på og de holder en veske i hånden. Barna har blitt møtt med ulike holdninger og beskjeder fra de ansatte i barnehagen da disse hendelsene har inntruffet. Tanker som da dukker opp, handler mye om samspillet mellom personalet og holdningene de har til barns seksualitet. I en barnehagehverdag vil det oppstå hendelser der barn utforsker sin seksualitet, alene og med andre. Hvordan de ansatte i barnehagen reagerer på dette kan ha mye å si videre for barnas utforskning og nysgjerrighet rundt deres seksualitet og kropp.

I denne oppgaven tar vi for oss temaet barneseksualitet og hvordan pedagogisk leder møter og arbeider med situasjoner og hendelser innenfor barneseksualitet og kropp i barnehagehverdagen. Vi ønsker å se hvordan den pedagogiske lederen arbeider med dette i samspill med andre ansatte, foreldre og barna i barnehagen. Det vi har observert og erfart i praksisbarnehagene gjennom våre tre år på barnehagelærerstudiet på Høgskulen på Vestlandet, ga oss en gnist til å lære mer om temaet og hvordan de ansatte i barnehagen forholder seg til dette. Temaet vi har valgt finner vi både interessant, spennende og innholdsrikt der vi kan lære mye, og bidra til andres læring og utvikling.

I løpet av studiet har vi fått minimalt med undervisning, forelesninger og opplegg som spesifikt omhandler barneseksualitet. Vi har hatt en fellesforelesning om overgrep mot barn, og mindre forelesninger om kroppen og dens funksjoner, utenom dette var det ganske lite undervisning og opplæring rundt barn og seksualitet. Det var derfor nyttig for oss å lære mer om dette temaet, og belyse litt andre sider av barneseksualiteten, enn kun overgrep og de negative sidene. Med tanke på hvor lite vi har lært om dette temaet på skolen, er vi også veldig interessert i å vite hvordan informantene våre har opplevd det da de var under utdanning.

I rammeplanen er det ikke et spesifikt avsnitt om barn og seksualitet. Blant flere av fagområdene som rammeplanen fremhever, står det likevel at barnehagen og personalet skal arbeide for at barna blir trygge på egen kropp og grenser, både sine egne og andres. Vi ønsker derfor å se nærmere på hvordan dette skjer i praksis; hvordan pedagogiske ledere arbeider med dette temaet, hvilke kunnskaper som er innenfor temaet, og om samarbeid og medvirkning fra barn og foreldre kommer til syne ved slike temaarbeid.

## 1.2 Presentasjon, avgrensning og presisering av problemstilling

*“Hvilke holdninger og kunnskaper har pedagogiske ledere om barneseksualitet, og hvordan arbeides det med dette temaet i barnehagen, i foreldresamarbeid og internt i team?”*

I bacheloroppgaven vår vil vi forsøke å svare på problemstillingen ved å belyse funn i analysene våre av fagbøker og intervjuene vi har holdt. Det vi ønsker å finne svar på er hvordan pedagogisk leder arbeider og leder andre ansatte/voksne, foreldre og barna i barnehagen til et åpent og sunt forhold til kropp og seksualitet. Det er altså pedagogisk leders rolle i dette arbeidet som vil være fokuset for oppgaven, og bli analysert i et fenomenologisk perspektiv. Vi vil bli kjent med de ulike tilnærmingene til temaet barneseksualitet, og hvilke holdninger og erfaringer de individuelle pedagogiske ledere har til temaet, og på hvilke måter det arbeides med i samspill med kolleger, barn og foreldre.

## 1.3 Definisjoner på sentrale begreper i problemstillingen

I dette underkapittelet vil de sentrale begrepene som kommer frem i problemstillingen defineres og kort gjøres rede for. Disse begrepene vil komme til bruk gjennom hele oppgaven. Problemstillingen er som nevnt *“Hvilke holdninger og kunnskaper har pedagogiske ledere om barneseksualitet, og hvordan arbeides det med dette temaet i barnehagen, i foreldresamarbeid og internt i team?”*. Begrepene som er mest sentrale, og dermed behøver umiddelbar definering, er begrepene pedagogisk leder, barneseksualitet, foreldresamarbeid og team. I teorikapittelet vil vi gå nærmere inn på andre sentrale begreper vi møter på i arbeidet med temaet barneseksualitet.

### 1.3.1 Pedagogisk leder

Rammeplanen har et eget avsnitt som omhandler og beskriver den pedagogiske lederen slik *“Pedagogisk leder er gitt ansvaret for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet, i tråd med godt faglig skjønn. Den pedagogiske lederen skal veilede og sørge for at barnehageloven og rammeplanen oppfylles gjennom det pedagogiske arbeidet. Den pedagogiske lederen leder arbeidet med planlegging, gjennomføring, dokumentasjon, vurdering og utvikling av arbeidet i barnegruppen eller innenfor de områdene han/hun er satt til å lede.”* (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 16).

### 1.3.2 Barneseksualitet

Store medisinske leksikon definerer barneseksualitet som en kjønnsopplevelse hos barn og står for barns seksuelle følelser og atferd i ikke-kjønnsmoden alder (Barneseksualitet, 2019). Verdens helseorganisasjon (WHO, 1986) definerer seksualitet som en integrert del av ethvert menneskes personlighet, og er et grunnbehov som utgjør et aspekt av å være menneske. Seksualitet omfatter mye, og er en del av vår driv og lyst til å søke kjærlighet, tilhørighet, kontakt, varme og nærhet. Barneseksualitet omfatter aktivitet, utforskning, relasjonsbygging, identitetsutvikling, kroppslig trygghet og grensesetting.



### 1.3.3 Foreldresamarbeid

Tett samarbeid med foreldre er vesentlig for å bedre ivareta overgangene mellom hjem og barnehagen, da hjem og barnehage sammen utgjør helheten i et barns liv. Gjennom foreldresamarbeid vil det kunne legges til rette for at barna får økt trivsel og fremme læring. Samarbeidet mellom barnehagen og foreldrene handler om å respektere hverandres ulike kunnskaper, ferdigheter, egenskaper og holdninger for å arbeide mot felles mål for barnas beste. Når foreldre opplever at samarbeidet og kommunikasjonen med barnehagen er god, vil dette påvirke barnets trivsel og utvikling positivt (Glaser, 2018, s. 19).

### 1.3.4 Team

Mange arbeidsoppgaver er gjerne umulige å gjøre som enkeltperson. Temaet for denne bacheloroppgaven er et eksempel på arbeid som gjerne gjøres i team, på grunn av hvor omfattende temaet kan være. Å arbeide i team har den hensikt å løse ulike situasjoner, oppgaver og hendelser i fellesskap med medarbeidere og deres erfaringer og kunnskaper slik at det kan komme teamet til gode med delt kompetanse (Aasen, 2018, s. 31).

Aasen (2018) nevner også at man lærer av hverandres kompetanser i praksis og deltar i en prosess der kompetanse, arbeidsoppgaver og relasjoner flettes sammen. Teamet vil da få felles handlingsberedskap og det blir dermed en tett kobling mellom individuell kompetanse, team og organisasjonslæring (Aasen, 2018, s.169).

## 1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i seks kapitler bestående av flere underkapitler. Hovedkapitlene våre er innledning, teori, metode, resultat, drøfting og avslutning/konklusjon. Teorien i kapittel 2 er det vi har hentet inn av relevant fagstoff til løsning av problemstillingen vi har laget, og skal underbygge drøftingen som kommer i kapittel 5. Kapittel 3 omhandler metoden vi har brukt i bacheloroppgaven og tar for seg kvalitative intervju, valg av perspektiv og informanter. I kapittel 4 vil vi presentere data fra intervjuene og analysere svarene fra informantene. I kapittel 5 vil vi bruke funnene fra kapittel 4 og drøfte dem med teorien vi har i kapittel 2. Vi har valgt å ha resultat og drøfting som separate kapitler, slik at vi kan presentere funn som kom frem i intervjuene og analysere dem i ett kapittel, for så å drøfte empirien i sammenheng med den innsamlede teorien, i et nytt kapittel. Til slutt har vi et kapittel om avslutning og konklusjon der vi kan konkludere og presentere et svar på problemstillingen.

## 2.0 Teori

I dette kapitlet vil teori som relaterer til og underbygger temaet for oppgaven, bli presentert. Teorien er hentet inn fra rammeplanen, bøker lånt på skolebiblioteket og hentet fra nasjonalbiblioteket på nett. Teorien i dette kapitlet vil legge grunnlaget for drøftingen som vil fremkomme i kapittel 5.

### 2.1 Fenomenologisk perspektiv

“Fenomenologiske studier beskriver den meningen mennesker legger i en opplevelse knyttet til en bestemt erfaring av et fenomen” (Postholm, 2010, s.41).

Fenomenologi er essensielt for forskere som har en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra individenes egne perspektiver, og som ønsker å beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelsen at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 45).

Postholm (2010) skriver blant annet om Moustakas (1994) som hevder at hovedformålet med fenomenologisk forskning er det å forstå både meningsfulle og konkrete relasjoner som er til stede i en erfaring, kontekst og situasjonen. Forskerne bak kan ikke observere disse opplevelsene da det er snakk om avsluttende erfaringer. Til tross for dette er ikke opplevelsen av disse erfaringene glemt av menneskene som har opplevd dem. Ved å ha en samtale med informantene, kan man få tak i opplevelsen disse menneskene har hatt (Postholm, 2010, s. 43).

I sammenheng med denne oppgaven, er ikke tall, statistikk og tabeller relevant for å få forståelsen av informantenes erfaringer med temaet barneseksualitet. Det er derimot mer relevant å se på de individuelle pedagogiske ledernes erfaringer og opplevelser innen fenomenet barneseksualitet. Gjennom fenomenologisk tilnærming er det mulighet til å forstå mer om hvordan barneseksualitet arbeides med, og hvilke holdninger man har eller bør ha til fenomenet.

## 2.2 Rammeplanen for barnehagen

Den nye rammeplanen for barnehagen ble innført i 2017 av utdanningsdirektoratet og omfatter barnehagens retningslinjer og rammer for barnehagens verdigrunnlag, innhold og oppgaver i barnehagen. Regjeringen har laget forskrift om rammeplan for barnehagen som er å finne i lovdata, en database på nett for Norges lover, regler og forskrifter. Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2017) understreker at målet med planen er å gi en forpliktende ramme i henhold til planlegging, gjennomføring og vurdering av virksomheten for alle ansatte.

Barnehagen har et samfunnsmandat der innholdet skal omfatte et helhetlig syn på læring, der lek, læring og omsorg er sentralt, og dette samfunnsmandatet blir redegjort for av rammeplanen (Rammeplanen, 2017). Rammeplanen er også til informasjon for foreldre, tilsynsmyndigheter, styrere og andre. I underkapitlene tilhørende dette kapittelet skal relevant innhold i rammeplanen for temaet barneseksualitet, presenteres og legges til grunn for drøftingen som fremkommer i kapittel 5.

### 2.2.1 Kroppen

Rammeplanen har et eget avsnitt om kropp, med retningslinjer barnehagen skal følge i arbeid med kropp, identitet og seksualitet. Det står skrevet i rammeplanen at barnehagen skal legge til rette for at alle barn kan oppleve bevegelsesglede, mentalt og sosialt velvære og fysisk og psykisk helse. Det står spesifikt at “barna skal få bruke hele kroppen og alle sanser i sine læringsprosesser. Barnehagen skal bidra til læringsfellesskap der barna skal få bidra i egen og andres læring” (Utdanningsdirektoratet, 2017, s.22). Dette resulterer i at barnehagen skal legge til rette for at barna både individuelt og kollektivt kan bli kjent med egne behov og få kjennskap til menneskekroppen og oppleve kroppsbeherskelse. Barna skal også bli trygge på egen kropp og få positiv forståelse av seg selv og egne følelser.

Personalet i barnehagen skal ifølge rammeplanen være aktive og til stede, i tillegg til å støtte og utfordre barna til varierte kroppslige aktiviteter og anerkjenne kroppsmestringen hos barna (Utdanningsdirektoratet, 2017, s.50). Barn som i tidlig alder tilegner seg gode vaner, verdier, holdninger og handlingsmønstre om kropp og seksualitet, vil ha et sunt og trygt grunnlag som vil vare livet ut (Utdanningsdirektoratet, s. 49).

### 2.2.2 Trygghet og grenser

Det står i rammeplanen at “Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser” (Utdanningsdirektoratet, 2017, s.49). Det ligger derfor i retningslinjene for barnehagens innhold og oppgaver å legge til rette for utforskning av egen kropp og grenser for trygghet.

Videre står det “Å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og sikre at barna får ta del i og medvirke i fellesskapet, er viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s.7).

### 2.2.3 Identitet

Det står også i rammeplanen at “Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn” (Utdanningsdirektoratet, 2017, s.10). Det er altså et krav om at ansatte i barnehagen skal legge til rette for meningsfulle opplevelser og støtte barna i deres utvikling av identitet og fremme et trygt miljø der barna kan være unike sammen.

“Barna skal møtes som individer, og barnehagen skal ha respekt for barnets opplevelsesverden. Barns liv påvirkes av omgivelsene, men barn påvirker også sine egne liv. Barnehagen skal gi rom for barnas ulike forutsetninger, perspektiver og erfaringer og bidra til at barna, i fellesskap med andre, utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner” (Utdanningsdirektoratet, s.8).

## 2.3 Barns seksuelle uttrykksformer

Langfeldt (2000) skriver at “De fleste voksne vil reagere positivt på seksuelt tilbakeholdne barn, mens de som er åpne blir møtt med skepsis eller avvisning. Dette skyldes vår kulturs negative holdning til seksualitet” (Langfeldt, 2000, s. 33).

Langfeldt (2000) refererer blant annet til en rapport fra Verdens Helseorganisasjon (WHO) der det står “Seksualitet begynner i barndommen. Barn viser seksuelle reaksjoner før fødselen. Onani og seksuelle leker er sunne og normale aktiviteter hos barn. [...] Omgivelsenes holdninger og reaksjoner har en betydelig innflytelse på barnets seksuelle utvikling. Disse vil danne bakgrunnen for i hvilken grad det vil oppstå seksuelle problemer. Barn og voksne har behov for å bli støttet i sin seksualitet, slik at de kan bli i stand til å føle glede over seg selv som seksuelle individer (Sexuality and Family Planning 1984)” (Langfeldt 2000, s. 11).

Det er naturlig at barn berører eget kjønnsorgan i ulike situasjoner, når de er nakne, blir skiftet på, vasker seg, ligger i sengen eller ser på TV. Noen barn berører kjønnsorgan ofte, andre gjør det av og til, mens noen kanskje aldri. Når voksne opplever at barn onanerer, er det viktig å være bevisst hvilken påvirkningskraft man har i reaksjonen sin (Aasland, 2015, s. 65).

### 2.3.1 Seksuelle leker

Gjennom lek kan barn utforske seg selv og andre. Allerede da barna er ganske små kan de begynne å ta på seg selv, og kjenne at det skjer noe i kroppen. Dette utvikler seg til nysgjerrigheten til å ta på andre, for å kunne oppdage likheter og forskjeller. Seksuelle leker som da er vanlige blant de små er rolleleker som mor og far lek og doktorlek. Leken kan uansett komme i mange former, gjerne opptatt av fysiske kjønnsforskjeller. Leken kan også oppstå i grupper av samme kjønn. Barn speiler seg ofte i de andre barna når de leker, og ved at man erfarer at andre også føler spenning og glede på lik linje som de selv gjør, vil opplevelsen og følelsen normaliseres. Blir barna og leken møtt med forbud, kan dette føre til at barna føler det er skamfullt å føle spenning og glede ved seksuelle leker. De trenger derfor at leken blir møtt med aksept fra de ansatte.

Holdningene og handlingene disse lekene medfører for de ansatte som observerer dette, er avhengig av hvordan det blir snakket om i teamet, og hvilke kunnskaper hver ansatt har om barns seksualitet (Friis, 2019, s. 40).

Det er derfor viktig at de ansatte blant annet vet forskjellen for å forstå hvilken lek som er barns naturlige lek og hvilken lek som skal vekke bekymring. “Seksuell atferd er vanlig aldersspesifikk lek motivert ut fra barnets egne behov og følelser og kommer mer innenfra barnet selv. Denne leken er glad og preget av nysgjerrighet” (Friis, 2019, s.41). Den naturlige leken er mer glad og lystbetont, der den er preget av gjensidig nysgjerrighet og glede.

Derimot eksisterer også seksualisert atferd som “[...] er motivert ut fra andres behov og er ofte ikke rettet mot jevnaldrende, men yngre eller eldre barn eller voksne. Atferden er påført barnet av andre og er en slags “voksenseksualitet”. Denne leken kan være mer aggressiv og tvangsmessig” (Friis, 2019, s.41).

## 2.4 Voksnes holdninger til barns seksualitet

De voksne må møte barna med åpenhet, forståelse og ærlige svar og vise vilje til å støtte barnet i sin læring og utforskning når barnet er nysgjerrig og ønsker å lære av egen lyst. Barna bør få oppleve tanker og spørsmål om egen seksualitet uten å oppleve sanksjoner for sin atferd, som å bli ignorert, avvist, ledd av, få kjeft eller straff for. Hvordan den voksne reagerer i ulike situasjoner påvirker barnas selvfølelse. Negative holdninger som vises kan føre til at barn blir flau, føler skam eller usikkerhet, mens positive holdninger fører til at barna blir med glad, tilegner seg kunnskap og føler stolthet. De voksne som står barnet nær, både i hjemmet og i barnehagen, er rollemodeller i mange av barnets livsaspekter, også når det gjelder holdning til seksualitet (Aasland, 2015, s. 73).

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet har skrevet en informativ artikkel om barn og seksualitet der de gir råd til voksne om hvilke holdninger de bør ha til barns seksualitet, og hvordan man kan prate med barn om slike temaer. I artikkelen står det at barn kan utvikle skam rundt sin seksualitet avhengig av hvordan omgivelsene reagerer på deres handlinger (Bufdir, 2019). Det er viktig å være bevisst egen reaksjon rundt barns møte med seksualitet, eller om samtaler om kropp og seksualitet skulle dukke opp. Videre står det

“Hvis du svarer ærlig og direkte på barnets spørsmål fremfor å unnlate å svare, bli sint, overrasket eller ta avstand fra temaet, så vil barnet lære at det er greit og normalt å være nysgjerrig på egen kropp. [...] De fleste barn stiller etter hvert mange spørsmål, og da gjelder det å svare så ærlig, saklig men også enkelt som mulig. [...] Hvordan man snakker med barn om seksualitet – eller andre vanskelig temaer – kan være med på å skape et fundament for en åpen dialog i fremtiden” (Bufdir, 2019).

“I likhet med identiteten utvikles seksualiteten i samspill med personene rundt oss. Gjennom positive og negative tilbakemeldinger tilpasser vi oss omgivelsene vi vokser opp i. Vi påvirkes særlig av de nærmeste omsorgspersonene - mor og far -, men også av slektninger, venner, barnehage, skole, media og internett” (Aasland, 2015, s.13). Her er det også viktig å ha et godt foreldresamarbeid, slik at foreldre også blir bevisst det ansvaret, og kan få veiledning i hvordan man skal reagere på ulike situasjoner.

## 2.5 Foreldresamarbeid

Foreldre kan være usikre og mangle generell kunnskap om barneseksualitet og hvordan de best kan reagere og håndtere situasjoner som oppstår relevant til temaet. Foreldresamarbeid er sentralt i slike situasjoner og i dette kapittelet er det samlet sammen teori om foreldresamarbeid for å legge til grunn for drøftingen av foreldresamarbeidet i barnehagene.

“Samarbeidet skal sikre at foreldrene får medvirke til den individuelle tilretteleggingen av tilbudet. Både foreldrene og personalet må forholde seg til at barnehagen har et samfunnsmandat og verdigrunnlag som det er barnehagens oppgave å forvalte. Barnehagen må tilstrebe at barnet ikke kommer i lojalitetskonflikt mellom hjemmet og barnehagen” (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 29).

Det kan skilles mellom formelt og uformelt foreldresamarbeid.

Formelt foreldresamarbeid handler om planlagt samarbeid; foreldresamtaler, foreldremøter, temamøter og dugnader. Uformelt foreldresamarbeid omhandler det som ikke er planlagt; hente/bringesituasjon, telefoner, spontane sammenkomst (Glaser, 2018, s.60).

Ved å bli invitert inn på avdelingen får foreldrene innblikk i hvordan en barnehagehverdag fortoner seg de får muligheten til å bli kjent med barnehagens innhold og arbeidsmåter, om barnas behov og interesser blir ivaretatt, og om barna blir oppdratt i tråd med foreldrenes verdier og interesser. Personalet på sin side blir kjent med hvem foreldrene er og hva som opptar dem. Gjennom spontane og uhøytidelige hverdagssamtaler er ikke terskelen så høy for å dele det foreldrene har på hjertet. Det uformelle samarbeidet kan gi retning til det formelle samarbeidet i form av hvilke temaer som velges for foreldremøtene og hva som er i fokus for foreldresamtalene. Gjennom bevisst arbeid med å bygge tillit og gjensidig forståelse for hverandres situasjon i hverdagen, blir det lagt et grunnlag for at både personalet og foreldrene skal oppleve det formelle samarbeidet som engasjerende (Glaser, 2018, s.79).

Foreldreutvalget for barnehager (FUB) er underlagt Kunnskapsdepartementet (KD) og har laget et ressurshefte for samarbeidet mellom hjem og barnehage. I ressursheftet står det at Det er styrer og pedagogiske lederes ansvar å sørge for gode rutiner for foreldresamarbeidet, og ha en inviterende og åpen holdning til foreldrene. Det gode samarbeidet handler om blant annet å ta ansvar for at foreldrene får medvirke til barnehagens årsplan ved

- å ta ansvar for at hele personalet diskuterer det pedagogiske grunnsynet og holdningene som skal være grunnlaget for samarbeidet.
- å definere hvordan verdisynet skal komme til uttrykk i praksis
- å utarbeide rutiner for kontakt med barnas foreldre
- å sikre jevn kontakt mellom personalet og barna/foreldrene

(FUB/KD, s.23-24).

Personalet skal sørge for at foreldresamarbeidet går riktig retning mot felles mål og er avhengig av et godt samarbeid med foreldrene for å lykkes med barnet. For å oppnå et likeverdig forhold må man bli klar over de ulike forventningene og perspektivene de to partene har og arbeide for at de kan utfylle hverandre (Grythe, 2002, s.61).



## 3.0 Metode

Denne delen vil omhandle den metodiske fremgangsmåten i forskningsarbeidet, med mål om å besvare problemstillingen for oppgaven. Olav Dalland (2017) referer til Vilhelm Aubert (1985) som blir sitert i mange sammenhenger der det er spørsmål om hva en metode er. Han formulerer det slik “En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og kommer frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener formålet, hører med i arsenalet av metoder” (Dalland, 2017, s. 51). Videre skriver Dalland (2017) at “Metoden forteller oss noe om hvordan vi bør gå til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap” (Dalland, 2017, s.51). Metode ses på som et redskap som brukes for å samle inn data eller informasjon om det som undersøkes. I dette kapittelet vil det presenteres hvilken metode som er brukt for oppgaven, i tillegg til metodens utfordringer, tilnærminger, reliabilitet, validitet og vise hvilke avgjørelser som er blitt tatt. Data fra arbeidsprosessen før, under og etter intervjuene vil diskuteres.

### 3.1 Kvalitativ forskningsmetode

Under forarbeidet med oppgaven ble kvalitativ forskning valgt som metode, da metoden egner seg bedre enn kvantitativ metode til å utføre et fenomenologisk forskningsarbeid. Det er vanlig å skille mellom disse to forskningsmetodene. Den kvantitative metoden gir data i form av målbare enheter. Dersom oppgavens mål var å samle data der det skulle telles og måles hadde denne metoden vært god (Dalland, 2017, s. 52). Etersom målet for oppgaven var å finne ut av pedagogiske lederes kompetanse og holdninger til temaet barneseksualitet, og få besvart problemstillingen vår, har valget falt på å bruke den kvalitative metoden. Denne metoden tar sikte på å fange opp opplevelse og mening som ikke lar seg tallfeste eller måle (Dalland, 2017, s. 54). Gjennom å bruke kvalitativ forskningsmetode blir det gått litt mer i dybden av et tema, og erfaringer og kunnskaper blir delt for kollektiv læring gjennom intervjuene. Informantenes syn, holdninger og verdier innenfor relevante situasjoner og temaer kan bli kjent, i tillegg til at deres ståsted både gjennom det verbale eller nonverbale språket kan oppleves.

Som nevnt i kapittel 2.1 skal oppgaven ta for seg et fenomenologisk perspektiv. I fenomenologisk forskning er intervju vanligvis eneste datainnsamlingsmetoden, og et krav til deltakerne i forskningen er at de har opplevd og erfart det oppgaven har fokus på (Postholm, 2010, s.43). Ved at forskningsarbeidet vårt omhandler pedagogisk leders rolle og erfaringer innen temaet barneseksualitet, var målet å intervju pedagogiske ledere. Både erfaringer og mangel på erfaringer blant informantene kan si mye om viktigheten av temaet og opplæringen i dette.

### 3.2 Intervju som metode

For å innhente den informasjonen som det var behov for i bacheloroppgaven, falt det tidlig på intervju som forskningsmetode. “Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å få tak i intervjupersonens egen beskrivelse av den livssituasjonen hun eller han befinner seg i” (Dalland, 2017, s. 65). Ved å bruke intervju som metode gjør det mulig å innhente den informasjonen som er nødvendig for å besvare problemstillingen. I forskningsintervjuet er det den som holder intervjuet som er instrumentet. Det som kommer frem av svar, blir besvart på grunnlag av de spørsmålene som er laget. Intervjuerens evner til å oppfatte svarene, ta vare på dem, forstå dem og tolke dem, er avgjørende for om det du får ut av intervjuet er til å stole på (Dalland, 2017, s. 64). Der var derfor nødvendig å bruke god tid på å skrive en intervjuguide (Vedlegg 2) før intervjuene fant sted. En intervjuguide skal lede deg gjennom intervjuet, og var en god hjelp til å huske de temaene som skulle tas opp (Dalland, 2017, s. 78). Denne intervjuguiden gjorde det mulig å ha en ramme gjennom hele intervjuet som kunne følges.

Forholdene rundt intervjuet kan bety mye for kvaliteten på samtalen (Dalland, 2017, s. 81). Planen vår var å gjennomføre de ulike intervjuene i samme rom som intervjupersonene. Dette lot seg ikke gjøre da Norge ble stengt ned grunnet Covid-19. Det var derfor nødvendig å finne en alternativ måte å gjennomføre intervjuene på.

Etter samtaler via e-post med intervjupersonene, falt valget på å holde intervjuene over Skype. Dette ble sett på som den beste løsningen for å få svar på spørsmålene for oppgaven, ettersom det ikke var mulig å kunne møtes direkte. Det ble ikke brukt noen form for lydopptak, det ble heller notert ned for hånd da det egnet seg bedre ettersom vi er to som står for intervjuene. På denne måten kunne en stille spørsmålene og holde intervjuet, mens den andre noterte det som ble sagt.

### 3.3 Etikk

I et forskningsarbeid bestående av intervju og diskusjoner som omhandler temaet barneseksualitet, er det selvsagt mange etiske valg og retningslinjer som må tas hensyn til og bli kjent med. I valget av informanter falt det av etiske grunner på informanter vi selv ikke har hatt tilknytning eller kjennskap til fra tidligere.

“Intervjuene tar kanskje opp følsomme emner hvor det er viktig å beskytte konfidensialiteten både til intervjupersonen og til personene og institusjonene som nevnes i intervjuet” (Dalland, 2017, s. 213). Informasjonsskriv (Vedlegg 1) ble sendt til informantene på forhånd, der det sto klart og tydelig at alt skulle gjøres anonymt for lesere. Ved å stille til intervju, ville ingen vite hvem som sto bak svarene, og hvilke barnehager informantene tilhørte. På denne måten skulle personvern og anonymitet til informantene opprettholdes. I informasjonsskrivet fikk også informantene beskjed om at all data som er samlet inn skal slettes etter innlevering og godkjenning av bacheloroppgaven vår.

### 3.4 Valg av informanter

“Valget av intervjupersoner avhenger av hva du ønsker å vite noe om. Ved å velge personer som du mener har bestemte kunnskaper eller erfaringer, gjør du et *strategisk valg*” (Dalland, 2017, s. 74). Til denne oppgavens intervju var det et mål å ha pedagogiske ledere som informanter da problemstillingen fokuserer på deres rolle. Vi endte derfor opp med tre pedagogiske ledere fra ulike barnehager. Ved å velge det kvalitative intervjuet, som sikter mot å gå i dybden, kan heller ikke antall intervjupersoner være for stor. Gode samtaler med en, to eller tre intervjupersoner kan gi mye stoff til en oppgave (Dalland, 2017, s. 76). Valget endte derfor på tre informanter i tre ulike intervjuer via Skype.

### 3.5 Validitet og reliabilitet

“Ingen metode er feilfri, og det er viktig å være kritisk og reflektere over egen metode og egne innsamlingsstrategier” (Bergsland & Jæger, 2014, s. 80). Etter all innsamling av data, sees det på hvilke validitet dataen har for problemstillingen og reliabiliteten til hvordan de er samlet inn på. Validitet og reliabilitet er to sentrale begreper når man skal vurdere den metoden som er brukt.

Dalland forklarer begrepene på denne måten “Validitet står for relevans og gyldighet. Det som måles må ha relevans og være gyldig for det problemet som undersøkes” (Dalland, 2017, s. 40). Videre skriver han at “Pålitelighet eller reliabilitet er et kriterium for kvalitet i forskning og handler om hvorvidt det arbeidet du har presentert, er til å stole på” (Dalland, 2017, s. 55).

Valget falt som nevnt i kapittel 3.1 på en kvalitativ forskningsmetode der data fra de pedagogiske lederne ble innhentet gjennom intervju. Ved å ta i bruk denne metoden finnes det også en mulig fallgrube i selve kommunikasjonsprosessen. Alt fra om spørsmålet er riktig oppfattet, om intervjueren har forstått svaret riktig, og om svarene er notert riktig, for det vil være vanskelig å få med alt. Vi hadde intervjuene over Skype, her kan det også oppstå avvik med lyd, dårlig internettforbindelse og det som blir sagt kan lettere utebli her enn om intervjuene hadde funnet sted i samme rom.

Når det kommer til spørsmålene som er stilt informantene og hvordan de stilles, er det avgjørende for hvor gode svar som gis tilbake. Vi valgte å sende intervjuguiden til informantene før selve intervjuet. På den positive siden kan det ha gjort at informantene har fått god tid på å tenke gjennom svarene sine, det er mindre rom for misforståelser og begreper, og større rom for at relevant informasjon som kan ha betydning for oppgaven vår kommer frem.

Ved å se på den negative siden av å sende guiden før intervjuene, kan informantene velge å svare mindre “ærlig”, ved at man har fått tid til å prosessere tankene, enn om de hadde fått spørsmålene da intervjuene ble holdt. Ved å sende guiden før intervjuene kan det også ha gitt informantene muligheten til å forberede seg og diktere de svarene de trodde vi ville ha, og som de selv liker eller ønsker for seg selv. Dette kan ha gjort den innsamlede dataen noe mindre pålitelig.

“En transkripsjon er en konkret omdanning av en muntlig samtale til en skriftlig tekst” (Brinkmann & Kvale, 2015, s. 210). Som nevnt i kapittel 3.2 ble intervjuet ført ned på papir fremfor å gjennomføre lydopptak. Ved å gjøre dette, kan mye viktig informasjon gå tapt. Dalland (2017) skriver blant annet at nyansene i stemmen, kroppsspråk og mimikk ikke følger med i utskriftene. Dette var noe som ble problematisk å notere ned, da det allerede var mye arbeid med å prøve og notere ned alt som ble sagt underveis i intervjuet (Dalland, 2017, s.88) Her kan en del viktig informasjon som nevnt gå tapt, informasjon som kunne hjulpet i analysen av empirien.

Etter de ulike intervjuene var holdt, ble de gått igjennom, for så å bli renskrevet på en god og skikket måte. Etter transkribering og gjennomgangen av intervjuene, ble det ferdige produkt sendt til informantene for en membercheck. En membercheck er en teknikk som forskere bruker for å forbedre nøyaktigheten, troverdigheten, gyldigheten og overførbarheten til en studie. Ved å sende de ferdigstilte intervjuene tilbake til informantene kunne de gå over det som er blitt notert. På denne måten fikk informantene godkjenne at det som var notert ned var riktig og at alt som ble sagt, hadde blitt notert. Etter tilbakemelding fra informantene om at alt så bra ut, kunne vi si oss ferdige med empirien fra intervjuene.

## 4 Resultat

I dette kapittelet vil det som kom fram i intervjuene av informasjon bli presentert. Det vil kun vises til empirien fra intervjuene som er relevant for oppgavens problemstilling. Empiri er et begrep som brukes om data som har grunnlag i erfaringer til fenomener, og er data som er samlet inn gjennom de kvalitative intervjuene vi holdt. Det er kun de mest relevante funnene som vil bli lagt frem i dette kapittelet, og resultatene vil bli brukt i drøftingen i kapittel 5.

### 4.1 Personalet har ulike holdninger

Et av spørsmålene informantene ble stilt under intervjuene var om hvilke holdninger personalet skal ha til barneseksualitet. I tillegg ble informantene spurt om de har opplevd noen negative holdninger eller reaksjoner til dette, om det tatt i betraktning blir tatt tak i, og hvordan.

**Informant 1** *“Mine opplevelser til temaet er at de fleste ansatte har et åpent sinn og nærmer seg det på en god måte. [...] Jeg opplever at personalet kan synes at temaet er vanskelig å jobbe med og dermed unngår de å jobbe mer med det. Men gjennom veiledning, kurs, bevisstgjøring og kunnskap kan man gjøre noe med personalets holdninger og arbeid med barneseksualitet”.*

Informant 1 kunne fortelle oss at de fleste ansatte i barnehagen har et åpent sinn rundt barneseksualitet. Likevel kan personalet synes det er vanskelig å jobbe med temaet, og dermed unngår slikt arbeid. Pedagogisk leder sier derimot at ved blant annet arbeid og bevisstgjøring rundt dette, kan personalets holdninger og kunnskaper bli bedre.

**Informant 2** *“Jeg har møtt holdninger hvor voksne mener at dette er noe vi skal slå hardt ned på og det er noe barna heller kan få lov å utforske hjemme. Dette ble tatt opp på et avdelingsmøte. Vi snakket sammen om hvorfor personen tenkte dette. [...] Vi kan alle ha forskjellige meninger og holdninger, men som avdeling er det viktig at vi finner frem til en felles holdning som alle gjennomfører i praksis. Det er viktig at alle de voksne på avdelingen håndterer barneseksualitet på lik måte”.*

Informant 2 kunne fortelle oss om erfaringer der en ansatt satt inne med grunnleggende antakelser og holdninger, der hun tok med seg det hun hadde opplevd og lært gjennom oppveksten, og møtt barneseksualitet med at det var noe som skulle utforskes i hjemmet, ikke i barnehagen..

**Informant 3** *“Det er snakk om grunnleggende holdninger i å se barnet som den de er, og at alle har like stor verdi. Om en liker å kle seg som en jente/gutt, så bekrefter vi barnet på den de er som person. Det har skjedd at noen har kommentert og fnist litt av barn, og da blir det tatt opp umiddelbart, og da vist til hvordan et barn kan oppleve det å bli ledd av, at det kan sette dype spor”.*

Informant 3 understreker de grunnleggende holdningene personalet bør ha, selv om det likevel er ulike holdninger hos personalet. Informanten forteller at det blir tatt tak i umiddelbart dersom det observeres negative holdninger eller reaksjoner hos de voksne som kan sette spor hos barnet.

Informantene kunne fortelle oss om erfaringer de har med holdninger de har møtt på blant personalet i barnehagen. Informant 1 hadde erfaring med at dersom personalet ikke hadde nok erfaringer eller kunnskaper til temaet, gjorde det at de unngikk situasjoner der barneseksualitet og relaterende temaer oppstår. Informant 2 og 3 kunne fortelle om erfaringer med personalets negative holdninger til barns seksuelle uttrykk, og at i disse situasjonene blir det tatt tak i umiddelbart og diskutert rundt, slik at de ansatte kan ha likheter i deres praksis og holdninger.

## 4.2 Hvordan kommer barns seksualitet til uttrykk i barnehagen?

I kapittel 2.3 ble det presentert teori som belyser barns seksuelle uttrykksformer, og det har ligget til grunn for spørsmålene som ble stilt om barns seksuelle uttrykk i barnehagen. I intervjuene som ble holdt ble det spurt om informantenes erfaringer med barns seksualitet og hvordan det kommer til uttrykk i barnehagen.

***Informant 1** "Barna kan uten å bli stoppet/korrigert uttale seg om sin seksualitet og det som interesserer dem i barnehagen. Vi har forskjellige aktiviteter, både finmotoriske og grovmotoriske, som legger opp til at barna gjennom varierte aktiviteter kan utforske, utfolde seg og få oppfølging av oss ansatte. Vi legger trykk på at ingenting er galt og vi har et sunt perspektiv på det som barn vil ha av oppfølging når det gjelder seksualitet. Gjennom disse aktivitetene, og frilek, får vi også følge "de tause barna" nærmere for å hjelpe dem med å synliggjøre sin seksualitet".*

Informant 1 viser til at i deres barnehage legger de til rette for dialog og aktiviteter om seksualitet, slik at hele barnegruppen kan bli inkludert. De tilrettelegger for ulike typer av aktiviteter slik at de kan nå inn til alle barna, også de "tause" barna som vanligvis kanskje holder igjen og ikke tør å uttrykke seg. Ved å ikke stoppe eller korrigere barna i sine uttalelser om seksualiteten kan de også undre seg sammen. Det blir en plattform der barna kan bruke kroppen, starte samtaler og stille spørsmål som blir møtt med åpenhet blant personalet.

**Informant 2** *“Barn er nysgjerrige og utforskende av natur. Det hender at man ser de prøver å gni kjønnsorganet mot en stolkant. Eller at de tar på tissen sin når man skifter bleie. Eller at guttene sin tiss «står» når de tisser og de synes det er vanskelig å få den ned igjen. Dette er flere eksempler som kommer til uttrykk som vi snakker om i barnehagen uten at det er flaut og skummelt. Vi forklarer med enkle ord hvorfor for eksempel tissen står og prøver å rettlede barna når det gjelder «onanering». Her snakker vi også om gutter som kommer i prinsessekjoler, gutter som har på seg neglelakk, jenter som tar med en lastebil på lekedag og som liker å leke med pinner sammen med guttene. Det handler også om det å kunne sette grenser for egen kropp, hva er greit og ikke greit”.*

Informant 2 hadde mange erfaringer og eksempler å dele på hvordan barns seksualitet kom til uttrykk i barnehagen, og hvordan personalet håndterer slike situasjoner.

**Informant 3** *“Det kan være gnikking opp mot ting, både leker, stokker etc. Det kan være doktorlek med utforskning av andres kropp, undersøke hvordan kjønnsdelene til andre barn ser ut, spørsmål om kjønn. Det kan også være det å kle seg som motsatt kjønn. Barna er veldig glad i boken «Hvordan lager man et barn» av Anna Fiske. Den beskriver mye i detalj, og har blitt lest utallige ganger av veldig mange, kanskje særlig 4-6 åringene. Noen blir flau, mens andre er bare veldig interessert”.*

Informant 3 kunne også fortelle om lignende eksempler på barns seksuelle uttrykk som informant 2. Informanten kunne i tillegg referere til en bok de bruker i barnehagen med beskrivelser for barn,

Alle informantene har erfaring rundt barns seksuelle uttrykksformer. Informant 1 refererte i større grad til arbeid og aktiviteter iverksatt av personalet, mens informant 2 og 3 viste til barnas egne uttrykksformer som det blir tatt utgangspunkt i for arbeidet.



#### 4.2.1 Barnehagens fysiske elementer

Et av spørsmålene som ble stilt under intervjuene var om de hadde noen fysiske elementer tilgjengelig i barnehagen som ble brukt til å skape samtaler om kroppen.

***Informant 1** “Vi har bøker om kropp og graviditet, lekedukker av forskjellige størrelser, farger og former [...] musikk om kroppen min (sang og bevegelser) og frilek (vi leker/øver på førstehjelp, doktorlek, familielek/rollelek)”.*

Informant 1 kunne fortelle at de hadde flere ulike elementer tilgjengelig for barna. De hadde både bøker om kropp og graviditet, sanger der barna måtte bevege seg, et mangfold av lekedukker med ulikt utseende og frileker der barna var i rolle, som doktorlek og familielek.

***Informant 2** ““Spørsmål og svar om kroppen” av Katie Daynes er en bok vi bruker med de eldste barna. Det er en klaffebok. [...] ulike sanger som “hode, skulder, kne og tå”, hvor vi også har en variant med “mage, lår og rumpa går”. Er du veldig glad og vet det, buggi og “du har to øyne” er også sanger vi bruker aktivt”.*

Informant 2 kunne fortelle om en klaffebok av Katie Daynes som de brukte med de eldste barna. Informanten nevnte også flere ulike bevegelsessanger som “hode, skulder, kne og tå” der de også hadde laget en annen variant som inneholdt både mage, lår og rumpe. “Buggi” var også en av sangene som ble nevnt under intervjuet som de synger sammen med barna.

***Informant 3** “Vi har noen bøker, som “Hvordan lage et barn”, “Wilma har to mammaer”, og “Jeg er meg, min meg” [...] Puslespill har vi mye av, med både gutt, jente, gravide, skjelett, muskler etc”.*

Informant 3 kunne fortelle om flere ulike bøker som “hvordan lage et barn” og “Jeg er meg, min meg”. I tillegg ble det nevnt at de hadde flere ulike puslespill om kroppen der barna kunne pusle sammen.

Alle informantene kunne nevne flere fysiske elementer de hadde tilgjengelig i barnehagen. Felles for alle var bøker, der to av informantene kunne nevne spesifikke bøker. Informant 1 og 2 brukte også sang og musikk, der barna må bevege seg og bli kjent med kroppen på denne måten. Informant 3 nevnte derimot at de hadde flere ulike puslespill med blant annet jente, gutt og gravide.

#### 4.2.2 Trygghet og grenser

Informantene ble spurt om hvordan de bidrar til å gi barn trygghet på sin egen og andres kropper, og hvilke grenser det er for barns seksuelle uttrykk i barnehagen.

***Informant 2** “Det er viktig å være trygg på seg selv og de skal ikke være flau over egen kropp. [...] Det viktigste innen dette temaet er ærlighet. Barna er nysgjerrige, og vi skal kunne snakke om dette temaet uten at det skal være tabu og flaut å snakke om for barna”.*

Informant 2 kunne fortelle oss om at i deres barnehage snakker de høyt og ærlig om kroppen og ulikhetene man har som mennesker. På denne måten kan de forhindre at barn utvikler flauhet over egen kropp, og heller bli mer trygg på seg selv.

***Informant 2** “Selv om det er viktig at barn skal få utforske, er det også noen situasjoner hvor det ikke er passende. [...] Dette snakker vi om at man kan gjøre når man er alene, men ikke ved matbordet for eksempel. På denne måten viser vi at det finnes en forskjell på å rettlede et barn og det å si at noe ikke er lov å gjøre”.*

Informant 2 fortalte videre om deres arbeid med grensesetting i barnehagen når det gjelder barns seksuelle uttrykk. Informanten la fokus på at de rettleder barna i utforskingen av kropp, istedenfor å sette grenser for hva som ikke er lov.

***Informant 3** “Som sagt, du bestemmer over din kropp. Når det kommer til utforskning av egen kropp er det noe som kanskje ikke passer seg overalt. At man da er obs, og oppfordrer barnet til å gjøre det en plass de er alene. [...] Ellers er det viktig å hjelpe barn med å sette grensene. Om et barn vil gjøre noe med et annet barn, som kanskje ikke forstår hva som gjøres, eller ikke våger å si nei, så må vi være tilstedeværende voksne som hjelper de med det”.*

Informant 3 hadde fokus på de voksnes rolle i arbeidet med trygghet og grenser i barnehagen. Informanten kunne også fortelle at de i deres barnehage oppfordrer barna til å utforske seg selv der barna er alene og i trygge omgivelser. Det ble kjent hvor viktig det er å hjelpe barna med å sette grenser for seg selv og andre, og at de voksne må være til stede og hjelpe til der det er behov for støtte i grensesettingen.

Alle informantene kunne fortelle om deres ulike erfaringer med barns egen trygghet og grensesetting. Informantene viser til at de i deres barnehager har et fokus på at ingenting er galt, og at barna får fritt uttrykke og utforske seg selv og andre. Det arbeides likevel for at barna kan få forståelse for at mye av utforskningen heller kan gjøres privat. Barna har ulike uttrykksmåter, og personalet er der for å rettlede dem.

### 4.3 Samarbeid i team/med personalet

Problemstillingen for oppgaven tar for seg hvordan de pedagogiske lederne arbeider i team om temaet barneseksualitet. Informantene ble derfor spurt om hvordan de samarbeider med resten av personalet på avdelingen om temaet, og om dette er et tema som de snakker sammen om. Målet med disse spørsmålene var å få innsikt i hvilke erfaringer og kunnskaper personalet har, og hvordan dette brukes i arbeidet.

***Informant 1** “Vi snakker om temaet på avdelingsmøter og prøver å samle sammen nok observasjoner om barn vi føler trenger mer oppfølging. Vi kartlegger hva vi skal gjøre på avdelingen og hvordan vi skal jobbe med forskjellige temaer. Vi samler ideer fra alle ansatte og er lojale mot de valgene og metodene vi velger å gå for. Ved de neste møtene går vi gjennom hva vi har gjort/jobbet med og hvordan resultatet ble. På denne måten kan vi jobbe strukturert med de temaene vi skal gjennom i løpet av barnehageåret”.*

Informant 1 fortalte at temaet blir snakket om på avdelingsmøter, der teamet får kartlagt hva som kan gjøres på avdelingene, og hvordan det kan arbeides med ulike temaer. Hele teamet får ta del i idemyldringen og i fellesskap avgjøres det hvilke metoder og valg de går for. Resultatet av arbeidet blir diskutert ved neste avdelingsmøter.

**Informant 2** “Det blir snakket om blant personalet. Her handler det om å finne felles strategier for hvordan man skal arbeide med det. [...] Vi legger også naturlig til rette for spørsmål og undring. Vi samarbeider med en annen avdeling om dette temaet og kan diskutere oss mellom hvordan det fungerer, og hva vi skal legge til rette for”.

Informant 2 forteller om hvordan de samarbeider internt på avdelingen, og med andre avdelinger i arbeidet med barneseksualitet og relevante temaer. De tilrettelegger for lek, utforskning og undring, og diskuterer på tvers av avdelinger og i team om hva som kan gjøres i arbeidet, og hvordan.

**Informant 3** “Vi snakker om det iblant, men gjerne mest dersom det er noe som oppstår, som f.eks at vi ikke har de samme holdningene, eller at foreldre tar kontakt grunnet barn som har blitt utsatt for noe av et annet barn. Vi har det og oppe hver høst, der vi snakker om hvilke holdninger vi har til dette”.

Informant 3 fortalte at de tar opp temaet hver høst der det blir diskutert hvilke holdninger de har til barneseksualitet. Informanten fortalte også at de snakker sammen med personalet eller foreldrene, dersom noe oppstår som må tas tak i.

Informantene samarbeider med sine team/kolleger gjennom samtaler, møter, dialoger og diskusjoner om arbeidet og innholdet i barnehagen. Informant 1 fortalte oss om at de tar imot innspill og forslag fra hele personalgruppen og i fellesskap tar avgjørelser for arbeidet som skal gjøres. Disse avgjørelsene og valgene blir tatt opp igjen ved senere møter og resultatet av arbeidet blir diskutert. Informant 2 kunne også vise til samarbeid i team der alle blir hørt, og kunne legge til at de samarbeider med andre avdelinger for å få andre inntrykk og forslag til innholdet i arbeidet. Informant 3 kunne fortelle om at de tar tak i situasjoner der det oppstår ulikheter i praksis, verdier og holdninger blant de ansatte i arbeidet med temaet barneseksualitet.

## 4.4 Foreldresamarbeid

Foreldresamarbeid er som nevnt i kapittel 2.5 et veldig viktig aspekt i arbeidet med temaet barneseksualitet. Gjennom godt samarbeid med foreldrene, kan det bidra til at foreldre får mer tillit til barnehagen i tillegg til større innflytelse og innblikk i barnehagens arbeid. Samtidig får barnehagen også innblikk i barnets hjem, familiesituasjon og miljø for å lettere danne grunnlaget for økt trivsel og læring på alles premisser, for barnas beste. Gjennom intervjuene som ble holdt i dette prosjektet, ble informantenes spurt om deres tilnærming til foreldrene og hvordan de opplevde samarbeidet.

***Informant 1** “Når det gjelder foreldresamarbeidet så skriver vi oppsummering av hva vi har jobbet med i hver måned og hvilke mål vi har for måneden etter. I tillegg har vi hatt dette temaet oppe på foreldremøte, og der gikk vi gjennom hvordan vi jobber med det i barnehagen og hva som forventes av oss ansatte og foreldrene. Vi prøver å møte foreldrene der de er og har en dialog med dem hver eneste dag om hvordan vi jobber med temaer som seksualitet og kropp. Vi respekterer deres syn og holdninger til dette, men forteller dem også at vi er pålagt å følge rammeplanen og lover som pålegger oss å gi barna nok kunnskap om hvert tema. Gjennom en positiv dialog med foreldrene klarer vi å nå inn til alle familier uten å krenke noen.*

Informant 1 forklarer at i deres barnehage er målet å møte foreldrene der de er og nå inn til disse familiene uten å krenke noen gjennom arbeid med temaet barneseksualitet. Foreldrenes syn og holdninger blir respektert, og de får vite at barnehagen er pålagt av rammeplanen å ha opplegg og innhold for å gi barn nok kunnskap om hvert tema. Samarbeidet blant barnehagen og foreldrene tydeliggjøres gjennom daglige samtaler og månedlige oppsummeringer og målsettinger.

***Informant 2** “Vi samarbeider med foreldrene også, hvor vi oppfordrer dem til å være ærlige og snakke om det som er naturlig å snakke om. Jeg har hatt flere samtaler med foreldre som lurer på hvordan vi snakker om barneseksualitet i barnehagen og hvordan de skal takle dette hjemme. Da har vi ofte snakket om det på en foreldresamtale, hvor de får sagt sin mening. Jeg har enda til gode å høre om foreldre som synes at det er tabu og som synes vi ikke skal snakke om det i barnehagen”.*

Informant 2 viser til hvordan de i deres barnehage veileder og oppfordrer foreldrene til å være ærlige med barna og hvordan de kan takle ulike situasjoner hjemme i tråd med hvordan barnehagen takler disse. Samarbeidet blir tydeliggjort gjennom foreldresamtaler iverksatt på foreldrenes premisser. Foreldre som har spørsmål eller som søker veiledning, som har ført til at personalet har arrangert foreldresamtaler der partene får sagt meningene sine og forvekslet kunnskaper og erfaringer.

*Informant 3 “Det blir tatt opp hver høst, og vi informerer grundig når vi har om barn og seksualitet, og seksuelle overgrep. Vi forteller hvilke bøker vi leser, hvilke sider vi bruker på nett og hvor vi finner vår informasjon. Dette for at de skal vite hvordan de skal møte barnet hjemme, for det blir mye snakk om dette i den perioden”.*

Informant 3 kunne referere til de ulike informasjonskildene de selv bruker i barnehagen, som de tipser foreldre om slik at de blir kjent med hvordan de skal møte barnet hjemme.

Alle informantene kunne fortelle om et åpent og positivt forhold til foreldrene om barns seksualitet. Det er mye lik praksis blant de tre ulike barnehagene empirien er hentet fra, og det som er felles for alle svarene er kommunikasjon og åpen dialog med foreldrene. Gjennom å blant annet informere godt, kan også foreldrene blir tryggere på hvordan de skal møte barns seksualitet hjemme. Informant 1 kunne fortelle om daglig samtale med foreldrene om temaer som kropp og seksualitet, og oppsummering hver måned om temaer de har i barnehagen. Informant 2 fortalte blant annet at det var blitt snakket om på foreldremøter, mens informant 3 fortalte om at temaet fant sted i barnehagen hver høst, der foreldrene får tilgang på bøker, og sider på nett de kan lese.

## 4.5 Barnehagelærerstudiets spesifiserende opplæring og temabelysning

Innledningsvis i oppgaven ble det nevnt at vi selv har ganske lite kunnskap og erfaring til temaet og har hatt lite spesifiserende forelesninger eller opplæring i temaet barneseksualitet. Som et avsluttende spørsmål i intervjuene var det et ønske om å finne ut informantenes erfaringer med opplæringen rundt temaet. Informantene ble spurt om temaet barneseksualitet er noe som burde snakkes mer om under utdannelsen, og om det var flere som satt igjen med den tanken etter endt barnehagelærerstudie.

**Informant 1** *“Det synes jeg at det burde. Det er altfor lite kunnskap om det i barnehagene, slik jeg ser det, og da er det enda viktigere at studenter får mest mulig erfaring om temaet før de begir seg ut i arbeidslivet. På denne måten kan det bli lettere å jobbe med noe som man har mer kunnskap og interesse om”.*

Informant 1 mente at det var altfor lite kunnskap om temaet i barnehagene, og mente at det var viktig at studenter får mest mulig erfaring om temaet før de går ut i arbeidslivet slik at det kan bli lettere å jobbe med.

**Informant 2** *“Dette er noe som burde blitt mer snakket om under utdannelsen. Kan ikke huske at jeg hadde mer enn én forelesning om temaet. Det var først da jeg var ferdig utdannet og begynte å jobbe i barnehage for fullt at jeg så hvor sentral del av barnehagehverdagen dette var. Og at jeg selv hadde lite informasjon om hvordan jeg skulle takle det. Husker jeg brukte en del tid på nett for å finne artikler, bøker osv. for å se hvordan andre håndterte temaet. Så om vi burde hatt om det mer under utdannelsen – ingen tvil”.*

Informant 2 var også enig i at det var manglende erfaringer og kunnskaper å hente fra utdannelsen, og så ikke selv hvor sentralt barneseksualitet var i barnehagehverdagen før etter endt studie. Informanten kunne også fortelle at det var blitt brukt en del tid på nett for å tilegne seg kunnskap om temaet etter endt utdanning.

**Informant 3** *“Jeg vet ikke hvor mye det blir snakket om ... At det er et tema i utdannelsen tenker jeg er viktig”.*

Informant 3 sitt korte, spesifikke svar viser igjen til hvor lite erfaring man får med arbeid rundt slike temaer under utdannelsen. Informanten mente, som de andre informantene, at det er viktig å ha slike temaer i utdannelsen.

Alle informantene uttrykte at kunnskaper om barns seksualitet er noe som er viktig å kunne tilegne seg under utdannelsen, og begrunnet det med deres egen mangel på kunnskap og erfaring som nyutdannet barnehagelærer satt i arbeid.

## 5.0 Drøfting

I dette kapitlet vil empirien fra intervjuene drøftes, og ses i sammenheng med teorien som ble presentert i kapittel 2. Dette kapitlet vil være delt inn i underkapitler som tar for seg hvert av underkapitlene fra kapittel 4. Dette for å kunne trekke linjer mellom den innhentede teorien om temaet, og de erfaringer og resultater informantene har delt under intervjuene.

### 5.1 Personalets holdninger

Aasland (2015) skriver blant annet om at voksnes reaksjon til barns seksualitet i ulike situasjoner påvirker barnas selvfølelse. Hun skriver at negative holdninger som vises kan føre til at barn blir flau, føler skam eller usikkerhet, mens positive holdninger fører til at barna blir mer glad, tilegner seg kunnskap og føler stolthet (Aasland, 2015, s.73). Reaksjonene barna blir møtt med kan derfor ha mye å si for barnas følelse og utforskning videre.

*Informant 2 “[...]Vi snakket sammen om hvorfor personen tenkte dette. Det handlet i bunn og grunn om hvordan hun selv var opplært til å takle dette og hvordan hennes foreldre var i forhold til dette temaet. At hun følte seg usikker på temaet [...]”.*

Under intervjuet med informant 2 ble det fortalt om erfaringer der en ansatt hadde slått hardt ned på barns seksualitet i barnehagen. Dersom det ikke hadde vært særlig aktuelt, ville det ifølge Aasland (2015) kunne føre til usikkerhet eller følelse av skam hos barna ved at de voksne reagerer som de gjør. Ved at den pedagogiske lederen tok tak i dette og snakket med personalet, ga det rom for diskusjon og en avklaring på hvilke holdninger som skulle finne sted i barnehagen. Personalet kan på denne måten få forståelse for hvorfor de bør tenke over egen reaksjon i ulike situasjoner, og hvilke konsekvenser som kan medfølge for barna. Den pedagogiske lederen fungerer dermed som en rollemodell for resten av personalet ved å støtte seg på kunnskap og teori om hvordan man skal reagere, og forholde seg til barneseksualitet. Den pedagogiske lederen deler denne kunnskapen med personalgruppen og på denne måten kan selv de som er usikre på temaet, finne frem til felles holdning og praksis for å sikre barnas omgivelser i utviklingen av seksualitet, identitet, kunnskap og ferdigheter.



Informant 1 opplevde at personalet hadde åpent sinn og god tilnærming til barns seksualitet, men avsluttet også svaret sitt med at personalet kan synes det er vanskelig å jobbe med temaet, og dermed unngår slikt arbeid. På den ene siden viser informant 1 til at personalet ikke har erfaringer med at barns seksuelle uttrykk blir møtt på en negativ måte, slik som informant 2 hadde erfart. Informant 1 sier derimot at personalet unngår arbeid som omhandler barneseksualitet grunnet manglende kunnskaper og en holdning om at det er et tema det er vanskelig å jobbe med. Ved at informant 1 opplever et personale med åpent sinn og god tilnærming til temaet, og likevel avslutter med å si at personalet unngår slikt arbeid, kan det tyde på at det er ulike holdninger blant dem, der noen er usikre og andre mer åpne om hvordan møte med barns seksualitet skal være.

Informant 3 derimot, kunne fortelle at det hadde skjedd at noen har kommentert og fnist litt av barna når de har fått uttrykt seg på ulike måter, og fortalte at det da blir tatt opp umiddelbart, og viser til hvordan det kan oppleves for et barn. Informant 1 viser dermed til at de i deres barnehage har kunnskap om barns selvfølelse og hvor sentralt det er å være bevisst egne reaksjoner, som støtter seg på det Aasland (2015) skriver om barns selvfølelse og de voksnes reaksjoner.

Etter å ha analysert svarene fra informantene, kan det tyde på at barneseksualitet er et tema som det er vanskelig å snakke om, og som håndteres forskjellig blant de voksne. Dette kommer til syne gjennom informantenes ulike erfaringer med personalets holdninger til barneseksualitet. På den ene siden vises det til tydelig grensesetting på hva som var greit og ikke av reaksjoner og holdninger hos personalgruppene til to av informantene. På den andre siden, vises det derimot til at hos en av informantene ble arbeid med barneseksualitet unngått, noe som kan tyde på at det er ulik praksis og reaksjoner hos personalet. Satt opp mot de andre informanters erfaringer og praksis, viser det seg at det er vesentlig å ha møter med hele personalet der grunnleggende holdninger kan diskuteres og bli felles for alle. På denne måten kan det sikres at det er lik praksis og reaksjon fra de voksne i barnehagen, for å unngå å påføre skam eller flauhet hos barna, slik som Aasland (2015) nevner.

Alle informantene opplever også at det er for lite kunnskap blant hele personalet om akkurat dette temaet, og at det derfor kan oppstå usikkerhet og vanskeligheter å jobbe med. Dette bekrefter det Friis (2019) skriver om at måten de ansatte reagerer på barns seksuelle uttrykk og lek på er avhengig av hvordan det blir snakket om i teamet, og hvilke kunnskaper hver ansatt har om dette temaet.

## 5.2 Barns seksuelle uttrykk

Det kom fram i kapittel 5.1, at det er viktig med nok kunnskaper om barns seksualitet blant de ansatte, til å vite hva de skal gjøre når disse uttrykksformene oppstår i hverdagen. I rammeplanen står det at “Barnehagen skal gi rom for barnas ulike forutsetninger, perspektiver og erfaringer og bidra til at barna, i fellesskap med andre, utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner [...]” (Utdanningsdirektoratet, s.8). Problemstillingen tar for seg hvordan pedagogiske ledere arbeider med temaet barneseksualitet i barnehagen, og informantenes erfaringer med barns seksuelle uttrykk har derfor vært et viktig aspekt å undersøke.

I kapittel 4.2 ble informantenes erfaringer og eksempler på arbeid, opplegg og innhold relaterende til barns seksuelle uttrykk, kjent. Alle informantene hadde flere eksempler på hvordan barns seksuelle uttrykksformer kan oppstå i barnehagen, alt fra å utforske kjønnsorganet sitt til at gutter går med kjole og neglelakk.

I sammenheng med det Friis (2019) skriver om barns seksuelle lek, kan det at barna blir møtt med aksept fra de ansatte, og ikke forbud, bidra til at barna kan få et sunt og åpent forhold til seksualiteten. Det ble forklart at i en av barnehagene ble det lagt vekt på dialogene mellom barn og de voksne, og at disse dialogene ikke trenger å virke flau eller skumle. De voksne er der for å lede barna i riktig retning når det gjelder utforsking og bli kjent med seg selv og kroppen. På den andre siden må den pedagogiske lederen også være bevisst over den kunnskapen personalet sitter med, og være klar over hvordan barns seksualitet blir snakket om internt i teamet, for at barnas seksuelle uttrykk skal bli møtt på riktig måte, og på lik måte.

Rammeplanen (2017) understreker også at barna, i sine læringsprosesser, skal få bruke kroppen og sansene i sin helhet. Det skal også legges til rette for et læringsfellesskap der barna kan bidra i egen og andres læring (Utdanningsdirektoratet, 2017 s. 22). Gjennom intervjuene opplyste informantene om barnas interesse for hverandre, for kroppen og for kjønn, ved å blant annet leke doktorlek. Informant 3 fortalte også om en bok som var til stor interesse for barna. En bok som omhandler hvordan barn blir til, som er en veldig informerende bok med mange detaljer tilpasset barn.

Informantene nevnte blant annet onani som et uttrykk de har kjennskap til. I kapittel 2.3 står det at barns seksuelle uttrykksformer kunne komme i form av blant annet seksuelle leker, onani, nakenhet og nysgjerrigheten rundt kroppen, noe som også går igjen i svarene til informantene. Aasland (2015) skriver at det er naturlig at barn berører eget kjønnsorgan, noen ofte, andre av og til og noen kanskje aldri. Det som er viktig, er for de voksne å være bevisst påvirkningskraften i reaksjonen sin (Aasland, 2015, s.65). Informant 2 fortalte om deres arbeid med grensesetting i barnehagen når det gjelder barns seksuelle uttrykk. Informanten la fokus på at de rettleder barna i utforskningen av kropp, istedenfor å sette grenser for hva som ikke er lov.

*Informant 2 “[...] Dette snakker vi om at man kan gjøre når man er alene, men ikke ved matbordet for eksempel. På denne måten viser vi at det finnes en forskjell på å rettlede et barn og det å si at noe ikke er lov å gjøre”.*

Seksualiteten er en del av menneskets både fysiske og psykiske helse, og temaer innenfor kropp og seksualitet skal legges til rette for i barnehagen. Et vesentlig aspekt som er felles for alt innen kropp, seksualitet, fysisk og sosial aktivitet som omhandler dette, er kjennskap til egen kropp og grenser. I rammeplanen står det at “Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser” (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 49). Kunnskap om egen kropp, og et positivt forhold til seksualitet, er viktig for å utvikle en trygg seksuell identitet, oppnå glede og for å sikre gode seksuelle handlingsmønstre senere i livet. Personalet bør bruke et enkelt og forståelig språk, svare på barns spørsmål og skape trygge omgivelser for barns seksuelle leker.

Det ble blant annet fortalt av informant 2 at de er opptatt av å være åpne og ærlige, og bruker enkle ord for barnas forståelse. Informant 1 kunne videre referere til deres tilrettelegging av aktiviteter for å nå inn til de tausede barna, slik at de også kan få utvikle kunnskapen om egen kropp og identitet.

Svarene fra informantene tyder på at de er bevisste de ulike seksuelle uttrykkene som finner sted i barnehagen, og at det kan være store forskjeller blant måten barna uttrykker dem på. Alle informantene har flere fysiske elementer som kan bidra til utforskning av egen seksualitet og kropp, tilgjengelig for barna i barnehagen.

### 5.3 Samarbeid i team

En del av problemstillingen går også ut på hvordan samarbeidet om barneseksualitet foregår internt i teamet. Alle informantene kunne fortelle om et samarbeid bestående av samtaler, møter og diskusjoner om arbeidet og innholdet i barnehagen. Aasen (2018) skriver at det å arbeide i team har den hensikt å løse ulike situasjoner, oppgaver og hendelser i fellesskap med medarbeidere og deres erfaringer og kunnskaper slik at det kan komme teamet til gode med delt kompetanse (Aasen, 2018, s. 31). Alle informantene kunne fortelle om forskjellige måter de jobbet i team på. Informant 1 fortalte at hele teamet får ta del i idemyldring, og at det er i fellesskap det avgjøres hvilke metoder og valg de går for. Informant 2 kunne fortelle om erfaringer hvor de samarbeider internt på avdelingen, og hvordan de samarbeider med de andre avdelingene. Her ble det diskutert om hva som skulle gjøres, og hvordan. Informant 3 fortalte også om samtaler rundt ulike holdninger blant personalet, men at det derimot blir tatt opp hver høst, med mindre det skulle oppstå noe som må tas tak i umiddelbart blant personalet.

Alle tre informantene ga uttrykk for at et samarbeid med teamet var viktig og nødvendig for å arbeide, med blant annet barns seksualitet. Et samarbeid i team krever at temaet hører på hverandres innspill, kommuniserer og diskuterer i fellesskap. Alle i teamet er ulike, med forskjellige kunnskaper og erfaringer. Her er det viktig å se hverandres sterke sider, og bruke dem slik at hele teamet og barna får ta nytte av dem. Alle informantene snakket om et godt samarbeid, der holdninger og avgjørelser blir snakket om og tatt i fellesskap. På den andre siden er det ikke mulig å vite hvordan resten av personalet oppfatter samarbeidet, da det kun var pedagogiske ledere som ble valgt som informanter.

Informantene snakket mye om det positive samarbeidet med teamet, likevel oppstår det situasjoner der det kan være usikkerhet og uenigheter. Det vil derfor være viktig at pedagogisk leder tar tak i det og skaper en felles forståelse for hva som er greit og ikke, slik at samarbeidet i teamet forblir godt.

Ut ifra det informantene opplevde, er kommunikasjonen i teamet vektlagt høyt for et godt samarbeid om barns seksualitet, der en felles forståelse på hvordan man skal arbeide og håndtere barns seksuelle sider og uttrykk er viktig å snakke om, slik at holdningene internt i teamet er de samme.

## 5.4 Foreldresamarbeid

En del av problemstillingen omhandler også de pedagogiske ledernes arbeid med barneseksualitet i samarbeid med foreldre. I kapittel 2.5 er det lagt frem teori som viser til relevansen og nødvendigheten for foreldresamarbeid i barnehagen, i arbeid med barneseksualitet. Ifølge Grythe (2002) skal personalet sørge for at samarbeidet med foreldrene har felles mål som alle skal rettes etter. Forholdet mellom hjem og barnehagen skal være likeverdig, og da er det nødvendig å være bevisst forventningene og synspunktene de ulike partene har slik at det kan utfylles av hverandre (Grythe, 2002, s.61). Gjennom intervjuene ble informantenes erfaringer med foreldresamarbeid kjent, og som det ble vist i kapittel 4.4, var det mye lik praksis blant barnehagene, der god kommunikasjon blant partene var et nøkkelord for samarbeidet.

På den andre siden var det ingen av informantene som kommenterte vanskelighetene rundt et foreldresamarbeid eller ulike utfordringer de har møtt på med foreldre. Det er slik at barnehagens plikt til å samarbeide med barnas hjem er nedfelt i barnehageloven.

Som nevnt i kapittel 2.5 har rammeplanen et avsnitt om foreldresamarbeid, der det står “[...] Både foreldrene og personalet må forholde seg til at barnehagen har et samfunnsmandat og verdigrunnlag som det er barnehagens oppgave å forvalte. Barnehagen må tilstrebe at barnet ikke kommer i lojalitetskonflikt mellom hjemmet og barnehagen” (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 29). Dersom foreldrene er sterkt uenig i noe, eller ikke vil sitt barn skal være med på, må barnehagen informere foreldre om at de er pålagt å følge rammeplanen og praktisere det innholdet som står, og som er felles for alle barnehager.

Rammeplanen (2017) understreker også at “Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn” (Utdanningsdirektoratet, 2017, s.10) som ble presentert i kapittel 2.2.3. Ved å ha god dialog med foreldrene og informere om alt barnehagene er pålagt til å praktisere, kan det føre til at de sammen kan finne en ordning som passer deres barn best, og som ivaretar barnets behov uten at det går på bekostning av barnehagens rammer, mål og verdier. Dette snakket blant annet informant 1 om.

***Informant 1** “[...] Vi respekterer deres syn og holdninger til dette, men forteller dem også at vi er pålagt å følge rammeplanen og lover som pålegger oss å gi barna nok kunnskap om hvert tema. Gjennom en positiv dialog med foreldrene klarer vi å nå inn til alle familier uten å krenke noen”.*

Informantene fortalte om at personalet opplever å ha et åpent og positivt forhold til foreldrene om barns seksualitet. Informantene kunne trekke frem likheter i samarbeidet med foreldrene, til tross for at foreldresamarbeidet blir jobbet med på forskjellige måter. For en av informantene ble det blant annet jobbet med i form av daglige dialoger med foreldrene om temaer som kropp og seksualitet, i tillegg til månedlig oppsummering om temaene de hadde vært gjennom. Glaser (2018) viser til ulike former for formelt og uformelt foreldresamarbeid, der det nevnes at gjennom de uformelle hverdagssamtalene er det ikke så høy terskel for foreldrene å dele det de har på hjertet, og på denne måten kan personalet gjennom uformelle samtaler, legge rammer for mer formelle samtaler i senere tid (Glaser, 2018, s.79). Ved å ha daglige dialoger med foreldrene om ulike temaer, kan de møte foreldrene “der de er”. Slik kan personalet ta tak i det som er behov for, og legge dette til grunn for diskusjoner med foreldrene på de formelle, planlagte møtene som følger.

Informant 2 kunne derimot fortelle om samtaler på foreldremøter om hvordan barneseksualitet kan håndteres hjemme og i barnehagen, der motivet for møtene er foreldrenes egen undring og ønske om informasjon og opplæring. Dette tyder på at det er tillit mellom barnehagen og hjem, ved at hjemmet oppsøker barnehagen for informasjon. På denne måten kan de utfylle hverandre og sikre felles mål for samarbeidet, som Grythe (2002) har nevnt. Informanten ga uttrykk for at samarbeidet med foreldrene er godt ved å informere om disse møtene. På den andre siden kan opplevelsen av samarbeidet være noe annet for foreldrene, enn det som oppleves hos informantene. Ved å kun ha pedagogiske ledere som informanter, kan det i denne oppgaven bare vises til informantenes tanker om dette samarbeidet.

Informant 3 fortalte at de har et møte hver høst der ulike temaer blir tatt opp, der foreldrene får tilgang til bøker, nettsteder og lignende for informasjon som er lik praksisen og holdninger de fører i barnehagen. Grythe (2002) beskriver at det er vesentlig med et kompetent personale som er med på å skape gjensidig tillit mellom barnehagen og foreldrene. Personalet og foreldrene kan få innsyn i hverandres holdninger, kunnskaper og verdisyn gjennom gode dialoger, og ved å være bevisst denne informasjonen, vil det kunne legges til rette for et samarbeid som ikke vil gå på bekostning av verdigrunnlaget man har i barnehagen eller i hjemmet (Grythe, 2002, s.42).

Informantenes ulike svar tyder på at det jobbes veldig forskjellig med samarbeidet, og at det er mange måter å utvikle et foreldresamarbeid på. Som nevnt tidligere opplever informantene et åpent og positivt forhold til foreldrene om barns seksualitet. Det er likevel ikke mulig å si noe om foreldrenes opplevelse av samarbeidet, da de ikke er blitt intervjuet. Informantene kunne referere til at gjennom god kommunikasjon og ved å informere godt, kan også foreldrene få en større trygghet på hvordan de skal møte barns seksualitet hjemme.

## 5.5 Utdanningens spesifiserende innhold

Avslutningsvis i intervjuene ble informantene spurt om hvor godt de husket å ha blitt opplært i, eller fått informasjon om barns seksuelle utvikling og uttrykk i løpet av deres periode som barnehagelærerstudenter. Informantene kunne vise til erfaringer om at barnehagelærerutdanningen burde hatt mer spesifiserende og informerende opplæring rundt barns seksualitet.

Teori som er funnet og presentert i kapittel 2.4 viser til at manglende kunnskaper hos de voksne om hvordan man skal håndtere eller reagere på slike situasjoner kan bidra til utvikling av skam og dårlig selvbilde hos barna (Aasland, 2015, s. 73). Det er gjennom erfaringer at kunnskapen utvides, og det viser seg nødvendig å ha mer erfaringer med det før det møtes på for første gang i barnehagen.

Informantene svarte mye av det samme da de ble spurt om opplæring om barns seksualitet under utdanningen. Felles for alle informantene, var at de selv så viktigheten av å ha kunnskaper om barns seksualitet i en barnehagehverdag etter endt utdanning. Det kom blant annet frem i svarene at det er for lite kunnskap om dette i barnehagen, og ved at det blir snakket mer om under utdanningen, kan det bidra til mer åpenhet rundt arbeid med barns seksualitet. En av informantene kunne også fortelle om mye tid som var brukt på å lese seg opp, for å tilegne seg kunnskaper om hvordan man kan håndtere barneseksualitet, da det viste seg å være en sentral del av barnehagehverdagen. Alle informantene uttrykte at det var for lite kunnskaper om temaet, og viste til hvor viktig det er med kunnskaper om barns seksualitet både i utdanningen, og i arbeid i barnehagen.

Ved å se på disse resultatene i fenomenologisk perspektiv, viser det til en realitet der det er for lite erfaringer og opplæring i ganske sentrale temaer under utdannelsen. Det er ikke mulig å svare på om det vi og våre informanter har erfart, er virkeligheten for alle utdannede barnehagelærere. Det er nettopp fordi dette bare er vår tilnærming til tre ulike informanters opplevelse av det mangfoldige fenomenet barneseksualitet. Vi får derimot styrket våre mistanker og gjennom denne oppgaven belyst litt av nødvendigheten for slik opplæring for fremtidige utdannelsesløp.



## 6.0 Avslutning og konklusjon

I dette kapittelet vil alt som har vært med i forskningen av pedagogisk leders holdninger og kunnskap om barneseksualitet som fenomen, og hvordan det arbeides med, bli konkludert og oppsummert. Konklusjonen vil ta for seg informantenes erfaringer til temaet, som i tidligere kapitler har blitt drøftet opp mot teori.

Gjennom det arbeidet vi har gjort har vi prøvd å finne svar på problemstillingen *“Hvilke holdninger og kunnskaper har pedagogiske ledere om barneseksualitet, og hvordan arbeides det med dette temaet i barnehagen, i foreldresamarbeid og internt i team?”*. Ved å ha en fenomenologisk tilnærming der vi gjennomførte tre kvalitative forskningsintervjuer, har vi fått innsikt i ulike holdninger og kunnskaper ulike pedagogiske ledere har om barneseksualitet, og hvordan det arbeides med. Det er viktig for oss å poengtere at vi ikke kan komme med en dekkende beskrivelse av hvordan temaet arbeides med i alle barnehager. Dette tatt i betraktning av at funnene våre er basert på kun tre intervjuer, der mulige fallgruver kan oppstå. Dette resulterer også i at vi ikke kan generalisere våre funn, men må ta utgangspunkt i informantenes holdninger og tanker til ulike opplevelser, som er svært aktuelt for deres barnehager.

Da vi skulle velge tema og metode for bacheloroppgaven vår, var det interessant for oss å undersøke hvordan enkeltindividets opplevelse av fenomenet barneseksualitet var. Vi var interessert i informantenes subjektive opplevelse av hendelser knyttet til dette fenomenet.

Problemstillingen tok for seg hvilke holdninger og kunnskaper de pedagogiske lederne har om barneseksualitet. Ut ifra de svarene vi fikk av informantene, tyder det på at mange er usikre og at mangel på kunnskap om hvordan de skal møte både barns seksuelle lek og seksuelle uttrykk spiller en stor faktor. Likevel kan vi gjennom et fenomenologisk perspektiv se at det hos noen barnehager blir tatt tak i og jobbet med dersom noen viser holdninger og verdier som strider imot det som er satt i barnehagen, og forventninger og krav fra rammeplan og barnehageloven. De pedagogiske lederne mente at det var viktig at hele personalet har en felles forståelse på hvordan barns seksuelle uttrykk skal håndteres, i tillegg til å ha tydelige grenser på hva som passer seg og ikke i en barnehagehverdag.

Problemstillingen tok videre for seg hvordan det arbeides med barns seksuelle uttrykk i barnehagehverdagen. De ulike barnehagene har flere fysiske elementer om barns seksualitet egnet for barn, der barna kan utforske i form av bøker, musikk, dukker og puslespill. Det ble også nevnt at det ble lagt til rette for ulike aktiviteter for alle barn. Alle disse elementene og aktivitetene som det er tilgang på, og som gjennomføres i barnehagen kan bidra til å gjøre barna trygge på seg selv og egen kropp. Måten barns seksualitet ble arbeidet med og hvor ofte personalet tok i bruk disse elementene, varierte fra barnehage til barnehage.

Alle informantene uttrykte at det var et viktig tema å jobbe med, likevel ble det det nevnt i en av barnehagene at de gjerne unngikk slikt arbeid grunnet usikkerheten til personalet. Dette tyder igjen på at holdningene til hele personalet kan være ulike innenfor dette temaet, og kunnskapene til hele personalet kunne vært bedre.

Hvordan de pedagogiske lederne samarbeider med foreldrene i arbeidet med barneseksualitet var også et vesentlig aspekt av problemstillingen. Vi ble kjent med informantenes ulike tilnærminger til foreldresamarbeidet, og felles for alle var at kommunikasjon og samspill med foreldre var viktig. Alle kunne fortelle om et godt foreldresamarbeid, der det åpent ble snakket om barns seksualitet. Foreldrene ble informert om hva som skjedde i barnehagen og hvilke temaer som ble arbeidet med i hverdagen. Dette viser til at uavhengig av tema, arbeider pedagogisk leder og personalet sammen for et godt samarbeid med foreldrene. Foreldrene kan komme til personalet om det skulle være noe, og barnehagene holder foreldrene oppdatert på hva som arbeides med i barnehagen til enhver tid.

Avslutningsvis tok problemstilling for seg hvordan det arbeides internt i team om barneseksualitet. Sett fra det informantene kunne fortelle av erfaring, ble barneseksualitet og andre temaer diskutert og reflektert om i felles møter og samtaler. Det ble blant annet nevnt at det var viktig at hele personalet fikk delta med både ideer og tanker om ulike temaer, for deretter å finne fram til en felles forståelse og holdning personalet skulle forholde seg til. Alle informantene kunne se viktigheten av en slik felles forståelse og arbeidet derfor for det, både internt og på tvers av avdelinger.

Etter å ha analysert funnene gjennom et fenomenologisk perspektiv, og drøftet dette satt opp mot teori, sitter vi igjen med at pedagogiske ledere har forståelse for viktigheten rundt det å arbeide med barns seksualitet. Det er en veldig sentral del av barns identitet, utforskning og utvikling, der det også jobbes for en felles forståelse og holdning hele personalet kan forholde seg til, i arbeidet med barns seksualitet. Et samarbeid med foreldrene er også viktig og settes høyt blant de pedagogiske lederne, der foreldrene blir informert om hva som skjer i barnehagen. Våre funn tyder også på at mangel på kunnskap blant hele personalet fører til en usikkerhet blant de ansatte når det kommer til barns seksualitet og deres seksuelle uttrykk, mye på grunn av at temaet ikke har blitt belyst godt nok fra før. Vi har tilegnet oss mye kunnskap om temaet gjennom å arbeide med denne oppgaven, og vi ser frem til å ta med oss kunnskapen og erfaringene videre etter endt utdanning.

Videre forskning av fenomenet barneseksualitet kunne vært dypere begrunnet ved å ta i bruk en større kvantitet på den kvalitative metoden. Dette ved å se på holdningene og synspunktene til hele personalgruppen, samt foreldrene, og på den måten anskaffe ulike informantgrupper hvor de har en ulik rolle i henhold til barna og barnehagen. Resultatet ville gitt et mye bredere forskningsgrunnlag ettersom disse funnene kunne vært knyttet opp mot funnene fra de pedagogiske lederne vi har hatt som informanter. Da ville det vært nyttig å sett om erfaringene og opplevelsene til alle informantene samsvarte med hverandre, eller om det dannes avvik.

## Litteraturliste

- Aasen, Wenche (2018) *Teamledelse i barnehagen* (2.utg). Bergen: Fagbokforlaget.
- Aasland, Margrethe Wiede (2015) *Barna og seksualiteten*. Oslo: Cappelen Damm.
- Barneseksualitet (2019). I *Store medisinske leksikon*. Hentet fra <https://sml.snl.no/barneseksualitet> 06.05.2020
- Barne-ungdoms- og familiedirektoratet (2019) Barn og seksualitet. Hentet fra [https://bufdir.no/Foreldrehverdag/Skolebarn/Barn\\_og\\_seksualitet/](https://bufdir.no/Foreldrehverdag/Skolebarn/Barn_og_seksualitet/) 08.05.2020
- Bergsland, M. D. & Jæger, H. (2014). Bacheloroppgaven M.D. Bergsland, & H. Jæger. (Red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* (s. 51-86). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Brinkmann, Svend & Kvale Steinar (2015) *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Dalland, Olav (2017) *Metode og oppgaveskriving* (6.utg) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Foreldreutvalget for barnehagen og Kunnskapsdepartementet (2011) Ressurshefte om hjem og barnehage. Hentet fra <https://www.fubhg.no/nytt-ressurshefte-om-hjem-og-barnehage.5000613-206775.html>
- Forskrift om rammeplan. (2017). Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (FOR-2017-04-24-487) Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-04-24-487>
- Friis, Pia (2019) *Barns seksuelle leker* (1.utg). Oslo: Cappelen Damm AS
- Glaser, Vibeke (2018) *Foreldresamarbeid* (2.utg) Oslo: Universitetsforlaget.
- Grythe, J og Midtsunnstad, J. H. (2002) *Foreldresamarbeid i barnehagen*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Langfeldt, Thore (2000) *Barns seksualitet* (2.utg) Oslo: Pedagogisk forum
- Postholm, May Britt (2010) *Kvalitativ metode* (2.utg) Oslo: Universitetsforlaget
- Utdanningsdirektoratet (2017) Rammeplan for barnehagen. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- WHO. (2006). Defining sexual health. Hentet fra [https://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual\\_health/sh\\_definitions/en/](https://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/)

# Vedlegg

## Vedlegg 1 Informasjonsskriv

### **Vil du delta i forskningsprosjektet ”Den pedagogiske lederens arbeid med barneseksualitet”?**

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan pedagogiske ledere møter og arbeider med ulike temaer innen barneseksualitet. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

#### **Formål**

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan pedagogiske ledere arbeider i møte med dialoger og hendelser innenfor barneseksualitet og kropp i barnehagehverdagen. På skolen har vi for det meste hatt om overgrep og de negative sidene ved temaet. Vi ønsker derfor å forske mer på de andre sidene ved barns seksualitet. Problemstillingen vår er ”Hvilke holdninger og kunnskaper knyttet til barneseksualitet arbeider og samarbeider den pedagogiske leder i forhold til?” Vi skal utføre en fenomenologisk analyse der vi vil intervju ulike pedagogiske ledere. Vi er to barnehagelærerstudenter der intervjuene vil bli brukt i vår bacheloroppgave som er en del av vår barnehagelærerutdanning.

#### **Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?**

Høgskulen på Vestlandet (HVL) er ansvarlig for prosjektet.

#### **Hvorfor får du spørsmål om å delta?**

Du får spørsmål om å delta fordi du er ettertraktet som pedagogisk leder. Målet er å få med minst tre informanter, gjerne fra ulike barnehager. Vi håper du har et ønske om å være med på dette prosjektet med oss.

#### **Hva innebærer det for deg å delta?**

Du deltar på intervju der vi vil undersøke hvordan pedagogisk leder arbeider med dette temaet. Intervjuene vil ta 30-45min inkludert for- og etterarbeid. Vi vil være to studenter til stede på intervjuene, der den ene vil holde intervjuene og den andre vil notere det som blir sagt på pc. Notatene vil anonymiseres umiddelbart, og vil kun bli brukt i bacheloroppgaven. Informantene vil bli anonymisert, det vil si at navn, bosted eller andre identifiserende elementer ikke vil bli avslørt i bacheloroppgaven. Ved å gi samtykke til å være med i gruppeintervjuet gir du også samtykke til å underlegge deg gjensidig taushetsplikt i forhold til de andre informantene i intervjuet. Det vil si at det som deles i intervjusituasjonen ikke kan deles utenfor intervjuet av informantene.

Ved at alt anonymiseres umiddelbart og at det ikke vil bli utført observasjoner eller opptak av lyd, vil det ikke være behov for samtykkeskjema fra NSD. Vi trenger kun muntlig samtykke fra dere om at dere ønsker å delta i intervjuet. Etter endt intervju, vil vi renskrive det som er notert underveis. Når intervjuene er renskrevet, vil vi utføre memberchecks, der deltagerne i intervjuet får mulighet til å se over det de selv har sagt og godkjenne innholdet før det blir brukt videre.

### **Det er frivillig å delta**

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

### **Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger**

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være oss studenter som skriver bacheloroppgaven og vår veileder som vil ha tilgang til intervjuene og innsamlet data.
- Deltagende pedagogiske ledere og tilhørende barnehager, samt det som blir fortalt under intervjuene vil bli anonymisert med koder bestemt av studentene i prosjektet. Deltagere vil ikke kunne gjenkjennes i det ferdige resultatet.
- Intervjuene vil bli lagret på pc og brukt under bacheloroppgaven, og vil bli slettet etter endt prosjekt og innlevering av oppgaven (juni 2020).

### **Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?**

Prosjektet skal etter planen avsluttes 2. Juni 2020. Det anonymiserte datamaterialet vil bli slettet etter bachelorinnleveringen. Veilederen vår vil ha tilgang på materialet frem til 3 måneder etter innleveringsdato. Anonymisering vil skje umiddelbart under intervjuene etter forhåndsbestemte koder laget av studentene.

### **Dine rettigheter**

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

**Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?**

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet HVL har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

**Hvor kan jeg finne ut mer?**

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskulen på Vestlandet HVL ved Marie Marcelle Hvidsteen Jansen.
- Vårt personvernombud: Trine Anikken Larsen  
Epost: [Trine.Anikken.Larsen@hvl.no](mailto:Trine.Anikken.Larsen@hvl.no) eller [personvernombod@hvl.no](mailto:personvernombod@hvl.no)
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost ([personverntjenester@nsd.no](mailto:personverntjenester@nsd.no)) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig  
(Forsker/veileder)

*Eventuelt student*

## Vedlegg 2 Intervjuguide

### Intervjuguide

1. Når og hvor utdannet du deg?
2. Hvor lenge har du jobbet i barnehage og som pedagogisk leder?
3. Hvilken barnegruppe har du mest erfaring med?
4. Når jeg sier barneseksualitet, hva tenker du da?
5. Jobber personalet i barnehagen med barns seksualitet og kropp, eventuelt hvordan jobbes det med?
6. Hvordan bidrar dere til å gi barn trygghet på egen og andres kropp?
7. Har dere noen grenser på hva dere synes er greit og ikke greit i forhold til barns seksualitet i barnehagen?
8. Hvordan kommer barns seksualitet til uttrykk i barnehagen?
9. Hva gjør dere i de situasjonene det kommer til uttrykk?
10. Har dere noen fysiske elementer som bøker, leker, musikk eller lignende i barnehagen for bruk i samtaler om kropp?
11. Hvordan jobber du som pedagogisk leder for å gjøre personalet ditt tryggere på møte med barneseksualitet?
12. Hvilke holdninger skal personalet ha til barneseksualitet? Og har du opplevd at noen reagerer negativt til det? Blir dette da tatt tak i, og isåfall hvordan?
13. Hvordan arbeider og samarbeider du med resten av personalet om barneseksualitet? Og blir det snakket om blant personalet?
14. Samarbeider dere med foreldrene om temaet? På hvilke måter kommer samarbeidet frem?
15. Har dere litteratur tilgjengelig for hele personalet om barneseksualitet?
16. Er barneseksualitet noe som burde blitt snakket mer om under utdannelsen?
17. Er det noe annet du vil tilføre om dette temaet?